

Arbetsformer och rutiner för upprätthållande av god
forskningssed samt etikprövning av forskning vid Institutionen
för etnologi, religionshistoria och genusvetenskap

(Version 2021-03-23)

Innehåll

Om detta dokument.....	3
Forskningsetisk policy och god forskningssed	3
All forskning omfattas av god forskningssed.....	4
Varje enskild forskare har ansvar för upprätthållande av god forskningssed	5
Vart du vänder dig för råd och hjälp.....	6
Etikprövning enligt lagen om etikprövning	7
När är etikprövning enligt lag inte aktuellt?.....	8
Informera medarbetare	8
Former för dokumentation och arkivering	9
Förebyggande arbete, kontroll och uppföljning	10
Kostnader för ansökan till Etikprövningsmyndigheten.....	12

Om detta dokument

I detta dokument beskrivs arbetsformer och rutiner för upprätthållande av god forskningssed samt för etikprövning av forskning som utförs vid Institutionen för etnologi, religionshistoria och genusvetenskap (ERG).

Dessa rutiner är utformade för att i möjligaste mån tillse att varje enskild medarbetare kan ta individuellt ansvar för att följa god forskningssed och om nödvändigt genomföra etikprövning enligt Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor (etikprövningslagen) samt att efterfölja de villkor som uppställts i en godkänd etikprövning.

God forskningssed har alltid varit vägledande för verksamheten vid ERG. Var och en av institutionens tre discipliner har inomvetenskapliga rutiner och tillvägagångssätt som rör exempelvis vetenskaplig hederlighet, akribi och etik. Det är därför viktigt att notera att de arbetsformer och rutiner som beskrivs i detta dokument är ett komplement till de inom varje enskild disciplin redan existerande traditioner, metoder och arbetssätt som avser god forskningssed och där ingående forskningsetik.

Forskningsetisk policy och god forskningssed

I Stockholms universitets dokument "Forskningsetisk policy"¹ framhålls att även om innebörden i god forskningssed varierar beroende på varje enskilt forskningsområdes specifika karaktär finns etablerade dokument som ringar in de grundläggande principerna. De dokument som nämns i universitetets policy är Vetenskapsrådets skrift "God forskningssed"² och "Den europeiska kodexen för forskningens

¹ Forskningsetisk Policy, dnr: SU FV-1.2.1-4285-20. Tillgänglig: <https://www.su.se/medarbetare/organisation-styrning/styrdokument-regelboken/forskning/forskningsetisk-policy-1.535729>

² Vetenskapsrådet. *God forskningssed*. Stockholm 2017. Tillgänglig (på svenska och engelska): <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html>

integritet”, utgiven av All European Academies (ALLEA).³ Särskilt betonas de grundläggande principer som återfinns i ALLEAs kodex:

- **Tillförlitlighet** i fråga om att säkerställa forskningens kvalitet, vilket avspeglas i design, metod, analys och utnyttjande av resurser.
- **Ärlighet** i fråga om att utveckla, genomföra, granska samt rapportera och informera om forskning på ett öppet, rättvist, fullständigt och objektivt sätt.
- **Respekt** för kolleger, forskningspersoner, samhälle, ekosystem, kulturarv och miljö.
- **Ansvarighet** för forskningen från idé till publicering, för ledning och organisation, för utbildning, tillsyn och mentorskap samt för dess vidare konsekvenser.⁴

Förutom ovan nämnda dokument från Vetenskapsrådet och ALLEA⁵ återfinns ytterligare råd rörande etik för forskning som bedrivs om eller via Internet på hemsidan för The Association of Internet Researchers (AoIR).⁶ Ytterligare ett centralt dokument som rör forskningsetik är Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor (etikprövningslagen).⁷

All forskning omfattas av god forskningssed

Såväl etikprövningslagen som principerna om god forskningssed gäller all forskning som bedrivs vid Stockholms universitet, inklusive den forskning som görs inom

³ ALLEA. Den europeiska kodexen för forskningens integritet. Berlin, 2017. Tillgänglig på flera språk: <https://allea.org/code-of-conduct/?cn-reloaded=1#toggle-id-20>

⁴ Forskningsetisk Policy, dnr: SU FV-1.2.1-4285-20. Tillgänglig: <https://www.su.se/medarbetare/organisation-styrning/styrdokument-regelboken/forskning/forskningsetisk-policy-1.535729>

⁵ Vetenskapsrådet. *God forskningssed*. Stockholm 2017. Tillgänglig (på svenska och engelska): <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html>

ALLEA. Den europeiska kodexen för forskningens integritet. Berlin, 2017. Tillgänglig på flera språk: <https://allea.org/code-of-conduct/?cn-reloaded=1#toggle-id-20>

⁶ <http://aoir.org/ethics/>

⁷ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2003460-om-etikprovning-av-forskning-som_sfs-2003-460

tjänsten och inte är finansierad med externa medel. Även studentuppsatser omfattas av krav på god forskningssed, men är undantagna från etikprövning enligt etikprövningslagen så länge avsikten inte är att publicera dem i annan form än som studentuppsats.⁸ Om avsikten är att omvandla en studentuppsats till en annan form av forskningspublikation måste etikprövning göras innan studentuppsatsens materialinsamling påbörjas. Etikprövning kan inte göras i efterhand.

Varje enskild forskare har ansvar för upprätthållande av god forskningssed

Som forskningshuvudman åligger det Stockholms universitet att tillse att forskning följer god forskningssed, vilket bland annat innebär att den inte utförs i strid med etikprövningslagen.

Vid varje institution eller motsvarande åligger det prefekt/motsvarande att vidta åtgärder för att institutionens forskning följer god forskningssed. I detta ingår att förebygga att forskning, som enligt etikprövningslagen kräver ett godkännande från Etikprövningsmyndigheten, utförs utan ett godkännande eller i strid med ett villkor som har meddelats i samband med ett sådant godkännande.

För att bistå prefekten i frågor rörande etik i forskning har vid ERG inrättats en etikgrupp. Etikgruppens ledamöter representerar samtliga discipliner vid institutionen. För att bygga upp kompetens och upprätthålla kontinuitet bör etikgruppens ledamöter vara tillsvidareanställda. Ledamöterna utses av prefekt i samråd med ämnesansvariga. Mandatperioden omfattar 3 år med möjlig förlängning med ytterligare 3 år. Ställföreträdande prefekt fungerar som samordnare av gruppens arbete. Etikgruppen sammanträder minst en gång per år.

⁸ <https://etikprovningmyndigheten.se/vanliga-fragor/>

I universitetets dokument ”Forskningsetisk policy” betonas att ”[v]arje enskild forskare ansvarar för att följa god forskningssed i sin forskning och alla vid Stockholms universitet har en skyldighet att hålla sig informerade om och följa tillämpliga regler och riktlinjer inom det forskningsetiska området.”⁹ Detta innebär bland annat skyldighet att ta del av dokument och riktlinjer och delta i erbjudna utbildningar om god forskningssed och etik, söka råd och stöd angående god forskningssed samt att ”bidra till en god gemensam forsknings- och arbetsmiljö och till det kollegiala samtalet kring forskningsetiska frågor”.¹⁰

När det gäller uppsatsskrivande studenter och doktorander åligger det lärare och handledare att vägleda i god forskningssed samt tillse att studenter och doktorander informeras om riktlinjer och dokument som rör god forskningssed. Lärare och handledare har därtill ansvar för att studenter och doktorander tar del av utbildningar om god forskningssed, inklusive forskningsetik.¹¹ När det gäller doktorander ska även handledare vara behjälpliga med en eventuell etikansökan.

Vart du vänder dig för råd och hjälp

Vid Stockholms universitet är Avdelningen för forsknings- och samverkansstöd rådgivande för frågor rörande etikprövning. För råd och hjälp om etikprövning enligt lag ska alltid enskilda forskare (inklusive doktorander och deras handledare) i första hand vända sig till Avdelningen för forsknings- och samverkansstöd. Frågor kan

⁹ Forskningsetisk Policy, dnr: SU FV-1.2.1-4285-20. Tillgänglig: <https://www.su.se/medarbetare/organisation-styrning/styrdokument-regelboken/forskning/forskningsetisk-policy-1.535729>

¹⁰ Forskningsetisk Policy, dnr: SU FV-1.2.1-4285-20. Tillgänglig: <https://www.su.se/medarbetare/organisation-styrning/styrdokument-regelboken/forskning/forskningsetisk-policy-1.535729>

¹¹ Forskningsetisk Policy, dnr: SU FV-1.2.1-4285-20. Tillgänglig: <https://www.su.se/medarbetare/organisation-styrning/styrdokument-regelboken/forskning/forskningsetisk-policy-1.535729>

ställas via mejladressen etik@fs.su.se. Se även avdelningens hemsida där information om etik i forskning finns samlad.

Etikprövning enligt lagen om etikprövning

Etikprövning av forskning görs hos Etikprövningsmyndigheten. Information om lagen i sin helhet, Etikprövningsmyndigheten och hur en ansökan och prövning görs återfinns på Etikprövningsmyndighetens hemsida.¹²

För att bedöma behov av etikprövning samt eventuellt behov av ändringsansökan, ska den enskilde forskaren i första hand vända sig till Enheten för forsknings- och samverkansstöd för råd och hjälp. Mejladressen är etik@fs.su.se. Även prefekten ska konsulteras.

Enligt etikprövningslagen ska forskning som rör nu levande människor och/eller biologiskt material från människor genomgå etikprövning. I första paragrafen anges att lagen syftar till att ”skydda den enskilda människan och människovärdet vid forskning”.¹³ Kontakta alltid Avdelningen för forsknings- och samverkansstöd vid minsta osäkerhet om behov att etikpröva enligt lagen. Etikprövning kan inte göras i efterhand, utan ska göras innan forskningen påbörjas. Om den enskilda forskaren och/eller prefekt bedömer att myndighetens bedömning är felaktig bör beslutet överklagas.

Om bedömningen är att forskningen ska etikprövas hos Etikprövningsmyndigheten görs ansökan av den enskilde forskaren, projektansvarig eller motsvarande. Nedan, under rubriken ”Former för dokumentation och arkivering”, beskrivs rutinerna för hur

¹² <https://etikprovningsmyndigheten.se/>

¹³ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2003460-om-etikprovning-av-forskning-som_sfs-2003-460

detta ska dokumenteras och sist i detta dokument återfinns riktlinjer och rutiner för kostnader i samband med etikprövning.

När är etikprövning enligt lag inte aktuellt?

Om det redan från början står klart att forskningen inte kommer att involvera nu levande personer eller biologiskt material är inte etikprövning aktuellt. Detta kan gälla t.ex. forskning av rent teoretisk art eller forskning baserad på arkivmaterial. Förstås ska även denna forskning genomföras i enlighet med god forskningssed, vilket inkluderar att följa de riktlinjer som anges i ovan nämnda dokument och de arbetsformer för en etiskt försvarbar forskning som är gängse inom varje enskild disciplin.

Beakta dock att det i exempelvis arkivmaterial om icke nu levande personer kan förekomma känsliga personuppgifter om nu levande människor. Det kan handla om t.ex. att det finns en känd familjekoppling till en levande person och att materialet innehåller uppgifter om vissa egenskaper (t.ex. en ärftlig sjukdom).

Informera medarbetare

Samtliga medarbetare vid ERG informeras om och uppmanas delta i tillgängliga utbildningar om god forskningssed, vilket också inkluderar utbildningar om den etikprövning som omfattas av etikprövningslagen. Informationen förmedlas kontinuerligt via prefektens vanliga informationskanaler samt vid APT.

Huvudansvariga är prefekt samt ämnesansvariga.

En dokumentsamling rörande forskningsetik tillgängliggörs via den institutionsgemensamma molntjänsten samt institutionens internwebb. Denna bör

innefatta information om etikprövningslagen samt tillgänglig information om forskningsetik i stort, bland annat den som samlats av Vetenskapsrådet i dokumentet ”God forskningssed”, ”Den europeiska kodexen för forskningens integritet”, utgiven av ALLEA, samt AoIR:s råd rörande etik för forsknings som bedrivs om eller via Internet. Huvudansvariga för denna dokumentsamling är prefekt och institutionens etikgrupp.

Nyantagna doktorander erhåller ovan nämnda information vid introduktion och uppmanas därtill av handledare att delta i tillgängliga utbildningar.

Prefekt och respektive ämnesansvarig ansvarar för att med jämna mellanrum organisera institutionsgemensamma seminarier om god forskningssed.

Former för dokumentation och arkivering

Som nämnts åligger det varje enskild medarbetare att ansvara för att forskning genomförs i enlighet med god forskningssed. Detta inbegriper bland annat etikprövning av forskning och att efterfölja de villkor som uppställts i en godkänd etikprövning samt att vid behov ansöka om ändring.

Efter att forskaren bedömt behovet av etikprövning i samråd med Enheten för forsknings- och samverkansstöd samt vid behov i samråd med prefekt ska bedömningen dokumenteras i text av den enskilde forskaren. Forskarens dokumenterade beslut rörande etikprövning meddelas prefekten som tar beslut och arkiverar beslutet via institutionens registrator.

Inskickad etikansökan och svar från Etikprövningsmyndigheten skickas av den enskilde forskaren till funktionsadressen registrator@erg.su.se för digital arkivering.

I de fall där en etikprövning av forskning om nu levande människor *inte* ska göras upprättar den enskilde forskaren ett dokument om detta. Dokumentet tillsänds prefekten vilken efter bedömning och eventuellt samråd med den enskilde forskaren tillser att dokumentet arkiveras av institutionens registrator.

Bedömningen av huruvida forskning ska etikprövas eller inte dokumenteras via den mall som finns tillgänglig på institutionens gemensamma molntjänst och internwebb.

Dokumentation av att forskning inte ska etikprövas ska tydligt ange argumenten till bedömningen. Dokumentet ska därtill rymma formuleringar om att god forskningssed och forskningsetiska överväganden kommer att följas i enlighet med vad som är brukligt inom respektive disciplin samt i linje med de forskningsetiska riktlinjer som anges i ovan nämnda dokument. Vidare bör det anges att material insamlat inom projekt som inte granskats av Etikprövningsmyndigheten kommer att förvaras på ett säkert sätt i de avsedda lagringstjänster som tillhandahålls av Stockholms universitet.

Notera att dokumentation av projekt som inte ska etikprövas i första hand gäller där forskaren inledningsvis bedömt att det skulle kunna vara etikprövningspliktigt, men senare kommer fram till att det inte är det. I de fall det från början står klart att forskning inte ska etikprövas ska detta således inte dokumenteras.¹⁴

Förebyggande arbete, kontroll och uppföljning

Enligt Stockholms universitets ”Forskningsetisk policy” ansvarar institutionens prefekt ”för att åtgärder vidtas för att förebygga att forskning som enligt etikprövningslagen kräver ett godkännande från Etikprövningsmyndigheten utförs

¹⁴ Angående vilken forskning som kan bedömas som icke etikprövningspliktig, se ovan under rubriken ”Etikprövning enligt lagen om etikprövning”. Konsultera i dessa frågor alltid Enheten för forsknings- och samverkansstöd.

utan ett godkännande eller i strid med ett villkor som har meddelats i samband med ett sådant godkännande”¹⁵ I samma dokument betonas att

[a]rbetet med att säkerställa regelefterlevnad inom det forskningsetiska området bör främst fokusera på att skapa goda förutsättningar för en effektiv kollegial tillsyn. Detta görs främst genom att erbjuda stöd, utbildning, information och tydliga interna styr- och stöddokument, samt genom att främja goda forskningsmiljöer. Det kan dock finnas fall då mer direkta åtgärder behövs, t.ex. utredning av misstänkt problematiska forskningsmiljöer eller åtgärder för att stoppa oetisk forskning som riskerar att leda till skada.¹⁶

Nedanstående rutiner för förebyggande arbete, kontroll och uppföljning är utformade för att främja den enskilde forskarens möjligheter att följa god forskningssed. Vidare ska kontroll och uppföljning genomföras i kollegial anda med särskild betoning på den enskilda forskarens ansvar att i samråd med Avdelningen för forsknings- och samverkansstöd och prefekt dokumentera överväganden som rör god forskningssed, särskilt avseende behov av etikprövning enligt etikprövningslagen.

För att tillse att institutionens medarbetare i möjligaste mån följer god forskningssed, bland annat avseende efterlevnad av etikprövningslagen, ska (a) medarbetarna ges en ökad och bibehållen kompetens rörande god forskningssed, inkluderat etikprövningslagen; (b) prefekt och institutionens medarbetare tillse att kontinuerlig

¹⁵ Forskningsetisk Policy, dnr: SU FV-1.2.1-4285-20. Tillgänglig:

<https://www.su.se/medarbetare/organisation-styrning/styrdokument-regelboken/forskning/forskningsetisk-policy-1.535729>

Se även aktuell delegationsordning för Stockholms universitet samt för Humanistisk fakultet.

Tillgängliga:

<https://www.su.se/medarbetare/organisation-styrning/styrdokument-regelboken/organisation-och-beslutsstruktur/arbetsordning-respektive-besluts-och-delegationsordning-f%C3%B6r-stockholms-universitet-1.26273>

<https://www.hum.su.se/regelverk-och-beslut/delegationsordning/2.13386/regler-f%C3%B6r-delegation-1.51046>

¹⁶ Forskningsetisk Policy, dnr: SU FV-1.2.1-4285-20. Tillgänglig:

<https://www.su.se/medarbetare/organisation-styrning/styrdokument-regelboken/forskning/forskningsetisk-policy-1.535729>

dokumentation av gjord etikprövning och bedömningar av avsaknad av behov av etikprövning – i enlighet med hur forskningsetik definieras av lagen – upprätthålls.

Däremot bör direkta kontroller göras om det finns synnerligen starka skäl att misstänka att det finns brister i efterlevnaden av god forskningssed, då särskilt avseende etikprövningslagen, samt i följet av ansökningar som godkänts av Etikprövningsmyndigheten. I dessa fall följs de rutiner som föreskrivs i universitetets dokument "Handläggningsordning för hantering av misstanke om avvikelse från god forskningssed".¹⁷

Utöver detta bör undervisning, forskningsseminarier samt den sedan länge väletablerade gängse kollegiala prövningen av forskning och dess kvalitet fortsatt upprätthålla forskningens rutiner, metoder och principer för god forskningssed, vilket bland annat innebär att skydda den enskilda människan och respekten för människovärde i forskning. Härigenom följs och kontrolleras efterlevnaden av god forskningssed genom att institutionens forskarkollegium vidhåller den långa och levande rutinen att diskutera och hantera forskning som sådan samt etik i forskning som återfinns inom samtliga discipliner vid ERG.

Kostnader för ansökan till Etikprövningsmyndigheten

Etikprövningsmyndigheten tar ut en avgift för att etikpröva ett forskningsprojekt.

Prövningen genomförs först när myndigheten har registrerat betalningen.

Externfinansierade projekt ska vid ansökan om forskningsmedel budgetera för

¹⁷ Handläggningsordning för hantering av misstanke om avvikelse från god forskningssed. Tillgänglig: <https://www.su.se/medarbetare/organisation-styrning/styrdokument-regelboken/forskning/handl%C3%A4ggningsordning-f%C3%B6r-hantering-av-misstanke-om-avvikelse-fr%C3%A5n-god-forskningssed-1.417004>

etikprövning, inkluderat eventuella ändringsansökningar. Uppgifter om att etikprövning ska betalas skickas till institutionens ekonomihandläggare. Utgiften ska godkännas av prefekten.

- 1) Vid registrering av ansökan hos Etikprövningsmyndigheten ange referens: 103/Ditt namn
- 2) Ett mail med bekräftelse och betalningsuppgifter mejlas till dig av Etikprövningsmyndigheten, se nedan för exempel.
- 3) Vidarebefordra detta mejl till ekonomihandläggare med konteringsuppgifter (enhet, aktivitet och/eller projektnummer) samt eventuella godkännanden.
- 4) Fakturan hanteras så snart som möjligt, men kan ta 1–2 veckor innan den är helt betald.
- 5) Det går bra att göra eget utlägg för snabbare betalning. Skicka i så fall underlaget till personalhandläggaren för att få ersättning.

Exempel på mejl från Etikprövningsmyndigheten:

Den 2020-01-29 15:07 skrev "Ansökan" <ansokan@etikprovning.se> följande:

Etikprövningsmyndigheten har tagit emot din ansökan om etikprövning med titel "XXX". Ansökan har diarienummer XXX-XXX vilket alltid ska anges i framtida kontakter i ärendet.

Avgiften för ansökan, som är 5000 kronor, ska omgående betalas in enligt nedan:

Inbetalning sker till bankgironummer 406-1107

Vid inbetalning ska OCR-nummer XXXXXX anges som referens.

Inga andra bokstäver eller siffror får anges i raden för referens.

Först när ärendet kompletterats enligt ovan kommer vi att påbörja handläggningen.

Etikprövningsmyndigheten

Telefon: 010 - 475 08 00

Webbplats: www.etikprovning.se